

АРХІТЕКТУРА ДАХУ БУДІВЛІ ЯК ЕЛЕМЕНТ ГЕБРЕЙСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

© Рибчинський О.В., 2011

Розглянуто культуру створення гебррейських шалашів на честь святкування Суккот і необхідність їхнього збереження.

Ключові слова: архітектура даху, шалаш, гебррейська культура, збереження.

The culture of Jewish huts construction in the honour of the Sucot feasts as well as the necessity of their preservation is analyzed.

Keywords: roof architecture, hut, Jewish culture, saving.

Постановка проблеми

У статті автор намагатиметься звернути увагу читача на історико-культурний аспект даху і його місце у традиції гебррейського етносу.

Актуальність дослідження

В історії міста дахи будинків були явищем поліфункціональним. Вони могли бути місцем зосередження глядачів важливої події. Так, Пітер Берк у праці “Популярна культура в ранньомодерній Європі” пише: “Ченці часто проповідували на відкритих майданчиках, і люди вилазили на дерева або сиділи на дахах, аби їх почути. Після відвідин Орлеану проповідником Олів’є Меяром на лагодження дахів пішло шістьдесят чотири дні. З дахів найкраще сприймаються події міського життя. З висоти дахів розкривається панорама іншого міста, такого, де живуть птахи і міти, звуки дзвонів і легенди, пожежі і молитви до Бога. Історія львівських дахів не завжди є світлою, у ній є такі події, які пов’язані із людськими трагедіями. Так, у 1664 році львівські студенти єзуїти по дахах будинків потрапили до гебррейського гето і замордували 129 чоловік” [1].

Активізація проектних та практичних робіт на дахах будинків, розташованих у історичній частині міст спонукає до використання науково-реставраційного підходу. Розширення знання про особливості використання даху в культурному житті народів формуватимуть об’єктивне і коректне проектне рішення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій:

Етнорелігійні аспекти формування дахів у будівлях практично відсутні в останніх дослідженнях та публікаціях. Лише в історичному путівнику “100 єврейських местечек України” [2] частково згадано цю проблему.

Новизна

У статті вперше визначено місця збереження відкритих частин даху в будівлях галицьких міст та містечок, подано рекомендації щодо їхнього збереження.

Викладення основного матеріалу

Дахи будинків були також таким місцем, де проводилося святкування останнього з трьох великих річних свят, які гебреї відзначають у місяці Тішрі (вересень), від 15 до 22 дня, у пам’ять перебування Ізраїлю в пустелі. Свято Суккот і два інші, Песах і Шабат, пов’язані з подією виходу гебреїв з Єгипту, а шалаші, є основною обрядовою частиною цього свята [3].

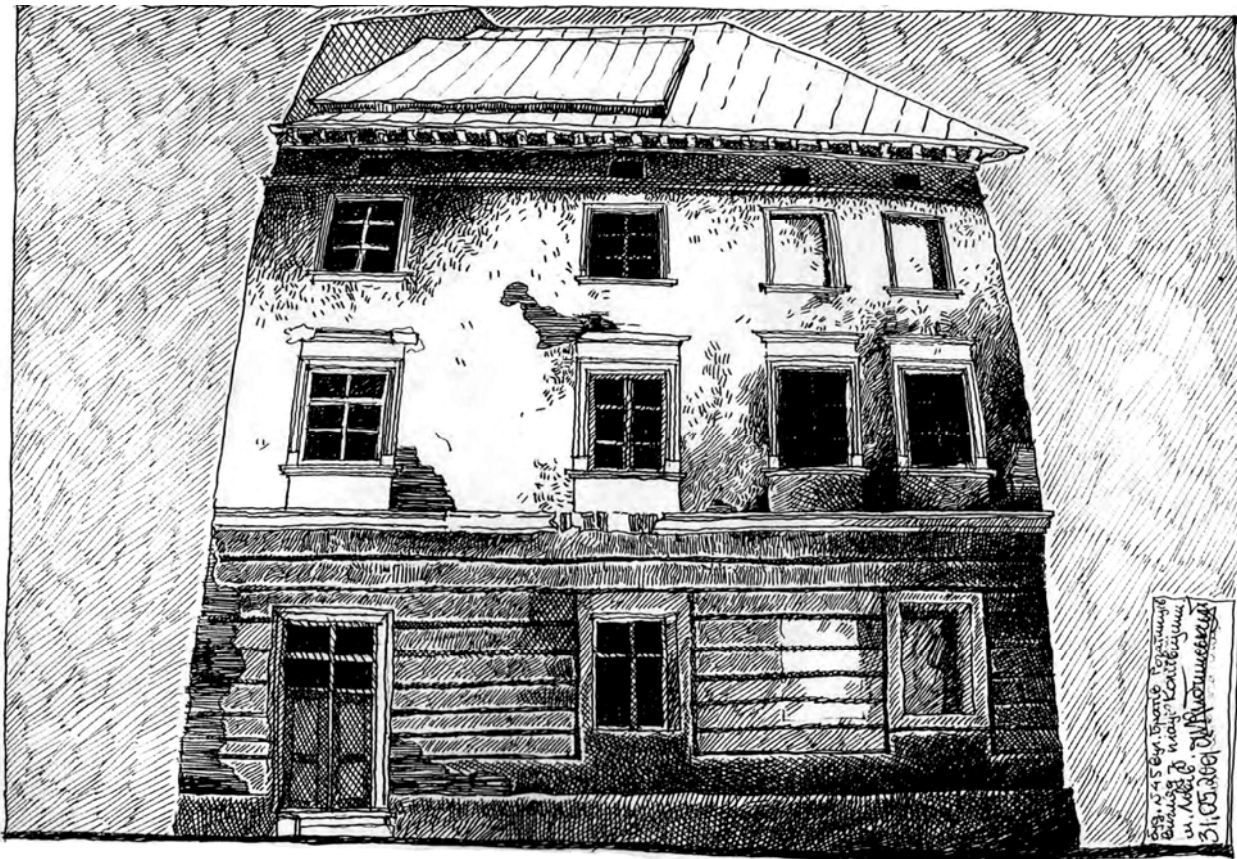

Рис. 1. Львів. Будинок з шалашем у даху. Вул. Братів Рогатинців, 45

Рис. 2. Львів. Будинок з шалашем у даху. Вул. Братів Рогатинців, 18 (сьогодні будинок перебудований, шалаш втрачений, стан з 2001 р.)

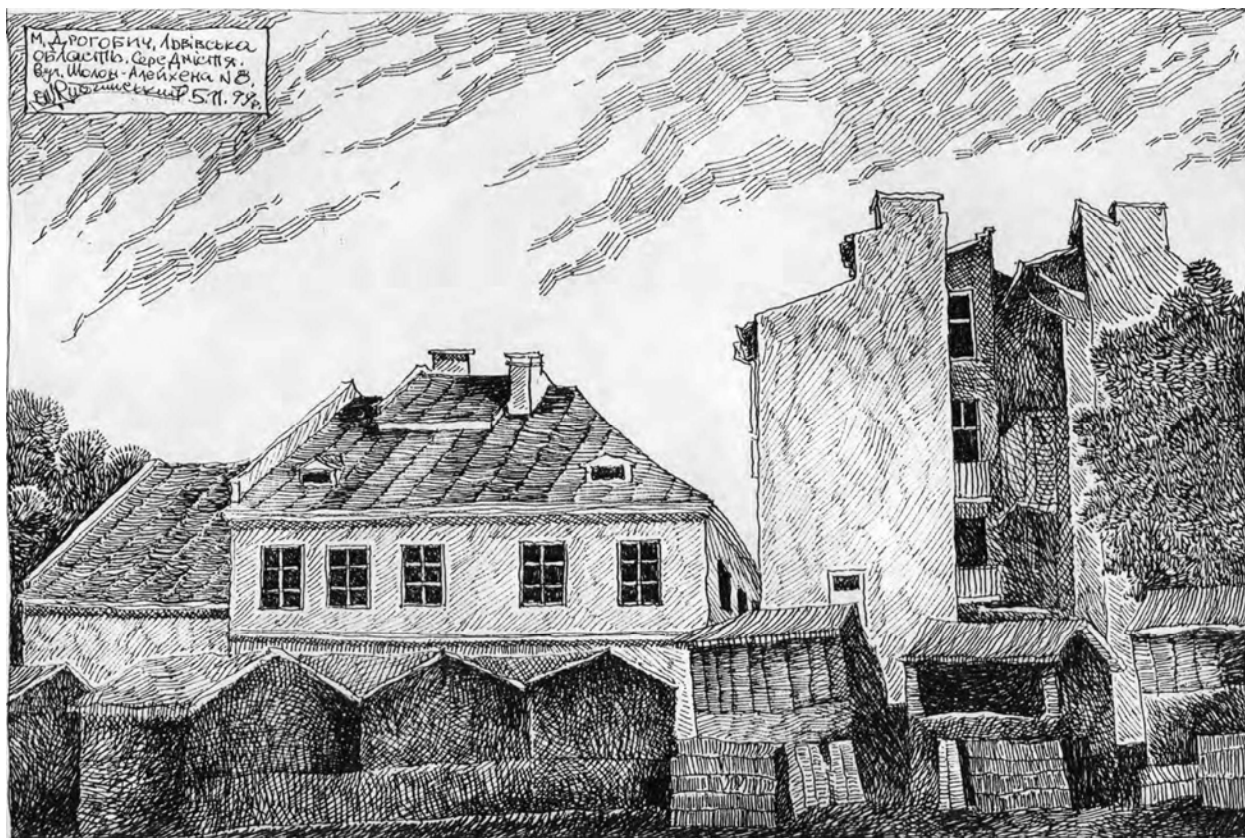

Рис. 3. Дрогобич. Будинок з шалашем у даху. Вул. Шолом Алейхема

Рис. 4. Дрогобич. Будинок з шалашем у даху. Площа Ринок, 17

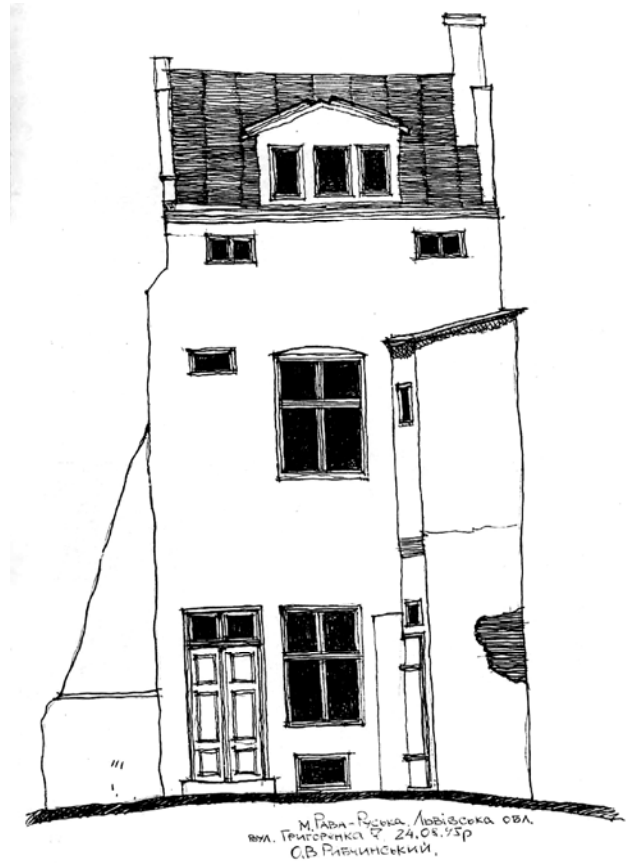

Рис. 5. Рава-Руська. Будинок з шалашем у даху. Вул. Григоренка, 7

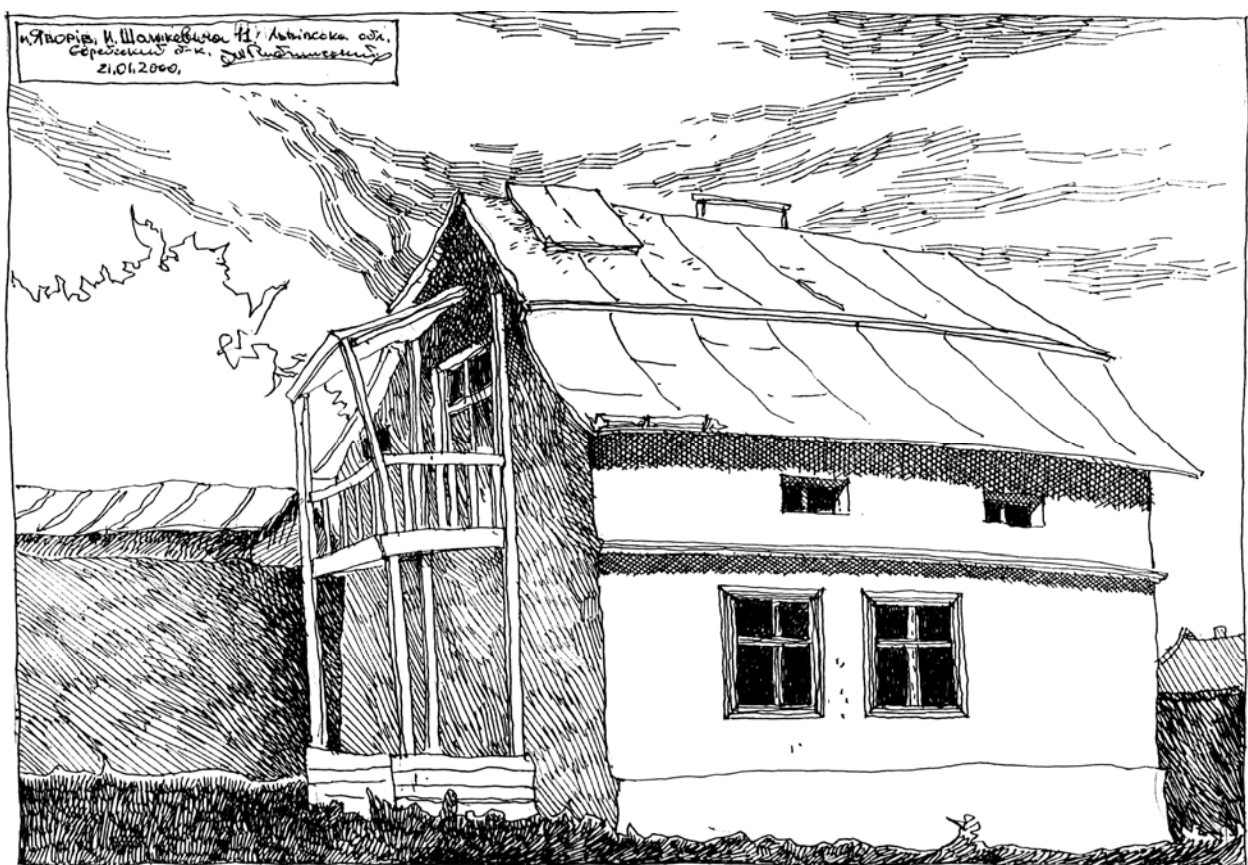

Рис. 6. Яворів. Будинок з шалашем у даху. Вул. Шашкевича, 11

*Рис. 7. Варяж. Будинок з шалашем у даху. Вул. Низова, 3
(сьогодні шалаш розібрано, стан 1995 р.)*

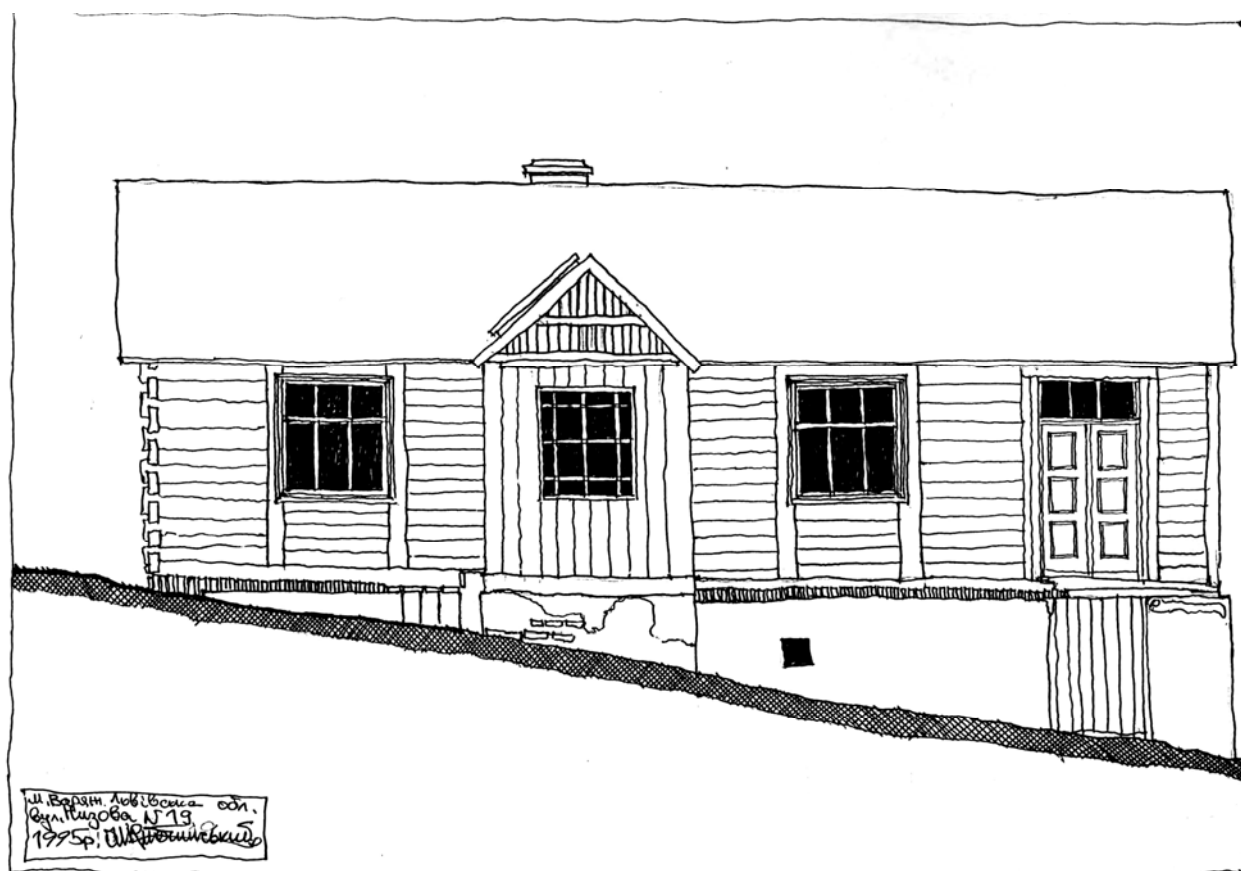

Рис. 8. Варяж. Будинок з шалашем у даху. Вул. Низова, 19

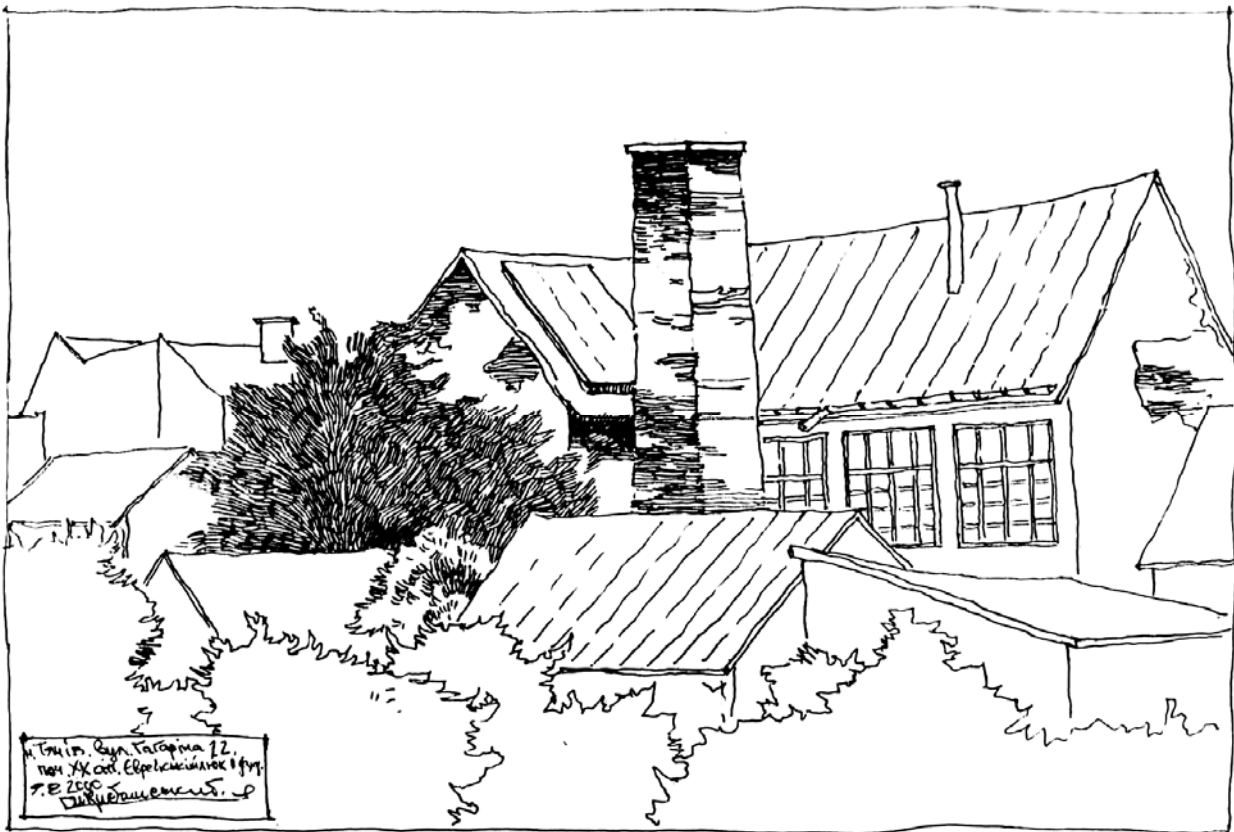

Рис. 9. Тячів (Закарпаття). Будинок з шалашем у даху. Вул. Гагаріна, 22

Будівництво шалашів, первинно було простим і складалося з гілок кущів, що повністю відображало аскетичне літнє житло палестинських селян. У пізніші періоди шалаші змінюють свою форму і стають традицією. Перші палестинські селяни будували шалаші на узгір'ях, потім їх зводять на дахах будинків, подвір'ях, площах, балконах та ін. У Центрально-Східній Європі шалаші будували з дощок і зовні покривали плетеною вербою, у Литві і Галичині ялиною. Тут найважливішим було власне це покриття, оскільки воно відрізняло шалаш від звичного і *буденного* помешкання. Гілки укладали так густо, щоби світло сонця не переважало тіні у середині шалашу, а крізь шпарини можна було бачити найбільші зірки.

У середині стіни оздоблювалися килимами, в горі підвішували вінки калини, глоду, китиці кукурудзи, а також фігури паперових пташок. Важливою частиною інтер'єру був вичищений з середини гарбуз, із вирізаним написом по-гебрейськи [4]. Підвішували його по центру шалашу, а вночі ставили у нього запалену свічку. На стінах шалашів малювали також дві руки, з них одна тримає люляб, а друга етрог (гілку рослини). Господині приносили господарю до шалашу найкращі страви і у найгарнішому посуді. Вони стежили щоби пустий посуд довго не затримувався у шалаші.

Шалаші були таким елементом гебрейського будинку, який відрізняв його від будинку християнина. Шалаш зовні можна розпізнати за такими ознаками: він виступає з площини похилого даху; має форму великорозмірного щита, який відкривається. В середині горища виділено спеціальне приміщення.

В обстежених автором середовищах галицьких міст виявлено поодинокі приклади таких шалашів створених у кінці XIX – першій половині XX століття. Більшість цих деталей гебрейської культури була знищена у період Другої світової війни і у 70-х роках XX ст. Виявлені шалаші розташовано в приміщенні одно- та двоповерхової забудови. Шалаші у двоповерховій забудові мають великі розміри, інколи вони займають половину даху. Інтер'єр тих шалашів, які вдалося обстежити повністю вичищений і, на жаль, не зберіг властивого для нього порядку розташування

речей. У Львові автор виявив шалаші у буд. № 45 і буд. № 18 по вул. Братів Рогатинців (рис. 1, 2). У Дрогобичі у буд. № 8 по вул. Шолом Алейхема, у буд. № 17 на пл. Ринок (рис. 3, 4). У Раві-Руській, у будинку рабина, буд. № 7 по вул. Григоренка (рис. 5). В Яворові буд. № 11 по вул. Шашкевича (рис. 6). У Варяжі буд. № 3 і буд. № 19 по вул. Низовій (рис. 7, 8). У Тячеві буд. № 22 по вул. Гагаріна (рис. 9). Багато шалашів було демонтовано під час ремонту дахів, тому від них лишилися лише усні перекази мешканців.

Сучасний період інтеграції України у Європейську спільноту зумовлює необхідність прийняття нових рішень щодо збереження культури різних народів, тому автор розглядає варіанти щодо подальшої долі єврейських шалашів.

Варіант 1 – демонтування та знищення шалашів.

Варіант 2 – демонтування та перенесення у збірки музеїв, у скансен.

Варіант 3 – ремонт, збереження та експонування як приклад культурної спадщини гебрейського етносу на українській землі.

Автор встановив, що шалаші є історико-культурною та архітектурною пам'яткою, а за умов поодинокого збереження, актуальним є застосування 3-го варіанта.

Висновок

Архітектура даху будівлі як елемент гебрейської культури є унікальним явищем і вартим того, щоби його було збережено і заекспоновано.

1. *Majer Balaban. Dzielnica Zydowska, jej dzieje i zabytki. LWOW: nakladem towarzystwa milosnikow przeszlosci Lwowa, 1909. – S. 33.* 2. *Лукин В., Соколова А., Хаймович М. 100 Еврейских местечек Украины. Вып. 2. – СПб., 2000.* 3. *Regina Lilijental. Swieta zydowskie w przeszlosci i terazniejszosci. – Krakow, 1908. – S. 252.* 4. *Ibid. – S. 275.*